

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ДОСВІД

ПОСТОРОНКО А.І.,

завідувач кафедри хімічних та харчових технологій
Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту
Української інженерно-педагогічної академії,
кандидат технічних наук

УДК 378.147

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті обговорюється проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні фахових дисциплін. Показані переваги запропонованих методів над традиційними. Встановлено, що з метою вирішення проблеми активізації навчання активно розвиваються новітні інтенсивні технології. Показано, що засвоєння методів активізації пізнавальної діяльності залежить від усвідомлення студентами специфіки навчання в технічному вузі.

Ключові слова: активізація, пізнавальна діяльність, фахові дисципліни, новітні технології.

В статье обсуждается проблема активизации познавательной деятельности студентов при изучении профессиональных дисциплин. Показаны преимущества предложенных методов над традиционными. Установлено, что с целью решения проблемы активизации обучения активно развиваются новейшие интенсивные технологии. Показано, что усвоение методов активизации познавательной деятельности зависит от осознания студентами специфики обучения в техническом вузе.

Ключевые слова: активизация, познавательная деятельность, профессиональные дисциплины, новейшие технологии.

In the article the problem of activation of students cognitive activity at studying of professional disciplines is discussed. The advantages of the proposed methods above traditional are shown. It is established that in solving the problem of activated training of wide development are the newest intensive technologies. It is shown that mastering of methods of activation of cognitive activity depends on realization the students of specific educating in technical institution of higher learning.

Keywords: activation, cognitive activity, professional disciplines, newest technologies.

Постановка проблеми. Проблема активізації пізнавальної діяльності виникла давно, але й до цього часу є однією з найактуальніших. Рівень пізнавальної активності студентів визначає ефективність рішення навчальної, розвиваючої та виховної задач навчання, тому головним напрямком діяльності викладача є саме пошук способів включення студентів у активну навчально-пізнавальну діяльність.

Перетворюючий характер діяльності завжди пов'язаний з активністю студента. Знання, отримані в готовому вигляді, викликають ускладнення у студентів при їх використанні щодо пояснення явищ і розв'язання конкретних задач. У зв'язку з цим перед дидактикою постійно постають питання: яким чином активізувати студентів на лекціях? Які методи необхідно використовувати, щоб підвищити активність студентів на лекціях?

Стратегічним напрямком реформування системи вищої освіти в Україні є пошук шляхів і засобів активізації навчального процесу, активне впровадження інноваційних технологій навчання з метою активізації пізнавальної діяльності студентів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Активізації пізнавальної діяльності студентів присвячені роботи Л. Конопляник [1, с. 65],

П. Лузан [2, с. 145], І. Марченко [3, с. 153], Є. Пузирьова [5, с. 21] та інші, в яких висвітлені організаційні й методичні заходи щодо формування творчої самостійної особистості, яка здатна творчо вирішувати виробничі проблеми.

Метою статті є висвітлення питань активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У навчальному процесі лекції займають провідне місце, складаючи половину всіх аудиторних занять, будучи основою, на якій будується весь навчально-виховний процес і, отже, визначається рівень усієї навчальної роботи.

Лекції не тільки дають студентам знання на сучасному рівні, але і пробуджують у них інтерес до науки, знайомлячи з методами наукового дослідження та долучаючи до наукової творчості, виховують і розвивають самостійне мислення.

Лекційне викладання, на відміну від інших форм навчання (семінари, практичні заняття та ін.), має суттєвий недолік – відсутність негайного «зворотного зв'язку», тобто сигналів про те, як сприймається студентами лекційний матеріал, як він засвоюється.

Для усунення цього недоліку викладачі кафедри хімічних і харчових технологій інституту знаходять усілякі форми «зворотного зв'язку» з аудиторією та створюють контакт, що є необхідною умовою успішного лекційного викладання, безпосередньо залежного від інтересу студентів до предмета, який викладається, наукового та педагогічного досвіду, від низки методичних прийомів.

Сприйняття та розуміння матеріалу, що викладається на занятті при вивченні фахових хімічних дисциплін, перебуває у прямій залежності від уваги студентів. Щоб досягти цього, викладач на самому початку лекції ставить перед студентами завдання, над вирішенням якого вони будуть думати протягом двох академічних годин.

Емоційний стан, насага і хвилювання лектора передаються студентам, створюючи настрій, підвищуючи увагу. Байдужість педагога призводить до згасання інтересу.

Якщо лектор помітив у студентів спад уваги, він вдається до відступу, який може бути і ліричним, і комічним. Треба відзначити, що такі відступи повинні заздалегідь обдумуватися й органічно пов'язуватися зі змістом заняття.

Активізація уваги студентів на лекції значною мірою забезпечується високим науковим рівнем останньої.

У ході заняття студенти включаються у вирішення питань, які висвітлюються, стають співучасниками пошуку. Для цього важливо, щоб лекції виконували різні функції: *пояснювальну, розвиваючу, проблемну, пошукову, організаційну, орієнтуючу.*

Існуюча система підготовки інженерних кадрів для хімічної промисловості України не повною мірою забезпечує потреби промисловості. На жаль, випускники-інженери, які приходять на виробництво, часто ще не здатні самостійно розв'язувати проблеми, не спроможні мислити діалектично, системно, легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Їм бракує творчої уяви, ініціативи та винахідливості. Такий стан справ потребує модернізації професійної підготовки майбутнього інженера в технічному вузі.

Професійний розвиток майбутнього інженера, як відомо, значною мірою пов'язаний з розвитком його творчого потенціалу. Тому постає питання про необхідність його професійно-творчої підготовки в умовах неперервної освіти, яку ми розглядаємо як цілісний, динамічно відкритий процес особистісного і професійного становлення майбутнього інженера у вищому закладі освіти, основою якого є навчально-пізнавальна діяльність, що спрямована на розв'язання діалектичного протиріччя між "старим і новим" у процесі навчальної діяльності, яка обумовлює наявність ефективного діалогу педагога і студента. Головна мета цього діалогу – активізація пізнавальної

самостійності студентів у ситуації народження власної думки.

Професійно-творча підготовка майбутнього інженера є умовою його всебічного розвитку на етапі професійної підготовки, оскільки лише у процесі творчості реалізуються творчі можливості особистості і здійснюється їх розвиток. Рівень розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера позначається не тільки на його професійній діяльності, а й на самому процесі його життя, самореалізації як засобу самоствердження через самовираження та саморозвиток.

Орієнтація на професійно-творчу підготовку майбутнього інженера потребує впровадження новітніх педагогічних технологій у навчальний процес кафедри, що дає змогу значною мірою подолати основний недолік – орієнтацію на репродуктивний тип навчання.

Наслідком цього стала необхідність пошуку нових шляхів її вдосконалення. Концепція розвитку вищої освіти передбачає не ломку існуючої системи, а адаптацію останньої до сучасних умов. Прийшов час рішучого переходу від методики запам'ятовування навчального матеріалу до методики творчого навчання, що спрямована на розвиток мислення, формування у студентів умінь самостійно вирішувати нестандартні завдання, розумітися на різноманітних процесах, які відбуваються на хімічних комбінатах, де вони працюватимуть після закінчення вузу.

Якісно змінюється й сама модель навчання – взаємодія викладача і студента. Останній в умовах педагогіки співробітництва стає не стільки об'єктом навчання, скільки суб'єктом, тоді як педагог – організатором. Перед викладачами кафедри поставлене завдання здійснювати, спираючись на активні форми та методи навчання, рішучий перехід від масового, валового навчання до індивідуального, від діагностичних методик до творчих, від монологу до діалогу, від пояснювальної та масової роботи зі студентами до її індивідуалізації. Усе це обумовлює необхідність активізації навчального процесу в системі підготовки фахівців для хімічної галузі.

З метою вирішення проблем активізації навчання широкого розвитку одержують інтенсивні методи, які базуються на використанні комп'ютерних технологій. Створені при кафедрі інституту комп'ютерні класи забезпечують широкий доступ до сучасної обчислювальної техніки, підвищуючи ефективність її використання.

Викладачами кафедри приділяється постійна увага впровадженню інноваційних технологій. Проводиться інтенсивна робота зі створення і використання нових автоматизованих курсів і комп'ютерних програм. Концепція вузівського навчання визначає, що одним із магістральних напрямків вдосконалення навчального процесу є

гуманізація освіти, яка одночасно виступає метою проведених перетворень і принципом навчання і виховання.

На кафедрі інституту успішно впроваджується такий елемент гуманізації, як педагогіка співробітництва, причому перевага надається співробітництву, яке реалізується не ізольовано при проведенні наукових або інших робіт, а пронизує весь навчальний процес. Прикладом цього є участь студентів у науково-дослідній роботі кафедри, а викладачеві дана можливість виступити в якості і кваліфікованого фахівця, і порадирика, і консультанта.

Головною фігурою, що реалізує принцип активізації навчання, виступає викладач. Важливу роль у виховній роботі відіграють викладачі-куратори навчальних груп, багато з яких стали справжніми наставниками молоді. Оволодіння активними методами і вміння створити на заняттях атмосферу творчої діяльності, у проблемному ключі використовувати технічні засоби навчання, дидактичний матеріал – усе це становить методичний арсенал сучасного педагога. Практичні вирішення цих задач уже в найближчий час дозволять зробити великий крок до активізації навчального процесу, який диктується вдосконаленням методик освіти та виховання.

Поставлені цілі можуть бути досягнуті в результаті раціонального й ефектного використання сучасних засобів навчання, що поєднуються із традиційними методиками викладання фахових дисциплін на кафедрі. Застосування комп'ютерної техніки веде до створення нових технологій навчання. При цьому зовсім необов'язково руйнувати все те, що роками напрацьовувалося. Оптимальне поєднання класичних методів навчання студентів з новими інформаційними технологіями істотно доповнює та підтримує традиційне навчання.

У своїй роботі викладачі кафедри застосовують мультимедійну презентацію, яка найбільш оптимально й ефективно відповідає триєдиній дидактичній меті заняття: освітній аспект – сприйняття студентами навчального матеріалу, осмислення зв'язків і відносин між об'єктами вивчення; розвиваючий аспект – розвиток у студентів пізнавального інтересу, вміння узагальнювати, аналізувати, порівнювати, активізація їх творчої діяльності; виховний аспект – формування наукового світогляду, вміння чітко організувати самостійну роботу.

Презентації – засіб розвитку пізнавальної активності студентів при вивченні фахових дисциплін. Це наочність, що дає можливість викладачу вибудувати пояснення на лекції логічно, науково, з використанням відеофрагментів. При такому викладанні матеріалу включаються три види пам'яті студентів: зорова, слухова, моторна.

Презентація дає можливість розглянути складний матеріал поетапно, звернутися не тільки до поточного матеріалу, а й повторити попередню тему. При закріпленні можна більш детально зупинитися на питаннях, які викликають труднощі у студентів. Використання анімаційних ефектів сприяє підвищенню інтересу студентів до досліджуваної теми. У своїй роботі викладачі застосовують мультимедійну технологію за допомогою використання одного комп'ютера на аудиторію, зображення з якого виводиться на екран.

Слайди ефективно використовуються викладачами на різних етапах заняття. Оголошення теми заняття супроводжується демонстрацією слайду, на якому подані тема й завдання. До цього слайду можна повернутися наприкінці заняття, підбиваючи підсумки. Невід'ємною частиною занять є розв'язання задач. Слайди можуть містити завдання різного рівня складності, підказки у вигляді схеми розв'язань, відповіді для самоконтролю.

При організації перевірочних і самостійних робіт широко використовуються слайди, що вміщують завдання за рівнями складності та ключі до тестів. Це дає можливість обрати завдання, а потім і перевірити свою роботу, розвиваючи навички самоконтролю й самооцінки.

Викладачі кафедри також використовують комп'ютери під час пояснення нового матеріалу. Візуальна насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим, сприяє кращому засвоєнню та запам'ятовуванню. Приваблює те, що широкими є можливості використання комп'ютера під час створення проблемної ситуації на лекції (проблемна ситуація, пов'язана з темою лекції, або закріплення вивченого через застосування ілюстрацій, анімацій); включення проблемних ситуацій активізує пам'ять, мову, мислення.

Таким чином, можна стверджувати, що грамотне використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі при вивченні фахових дисциплін дозволить не тільки модернізувати його, підвищити ефективність, мотивувати студентів, але й диференціювати процес з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента.

Ще одним видом навчання, спрямованим на активізацію пізнавальної діяльності при вивченні фахових дисциплін, є проблемне навчання, основною метою якого є також всебічний розвиток пізнавальних можливостей студентів, формування їх творчої активності. Відомо, що продуктивна діяльність відрізняється від репродуктивної тим, що студент, маючи певні знання, самостійно застосовує їх у новій ситуації, або у відомій ситуації знаходить нові підходи, сам контролює програми, тобто продукує нові знання. Діяльність студента при

цьому характеризується обмірковуваннями, судженням, самостійним пошуком способу розумової чи практичної дії, що виховує у студента навички самостійності і творчі здібності. Це, у свою чергу, сприяє формуванню в особистості студента нових психічних новоутворень.

Відносини між учасниками навчального процесу також є важливим джерелом стимуляції пізнавального інтересу. Тут вкрай необхідні:

– висока вимогливість до студентів у поєднанні зі щирою доброзичливістю;

– шанобливе ставлення до студента, неприпустимість емоційних зривів і підвищеного тону;

– цілеспрямоване виховання почуття власної гідності, що базується на усвідомленні свого інтелектуального й духовного зростання;

– систематичне заохочення творчої активності студентів, урахування їх індивідуальних і пізнавальних інтересів, зон найближчого й актуального розвитку, обов'язкова стимуляція пізнавальної активності слабких студентів;

– створення атмосфери нетерпимості до несумлінності в навчальній діяльності, формування у кожного студента переконання в тому, що явна несумлінність у навчанні принижує його особисту гідність, заохочення взаємодопомоги та моральної відповідальності кожного перед колективом.

Висновки. Оволодіння активними методами навчання і вміння створювати на заняттях атмосферу творчої діяльності дозволить зробити великий крок до активізації навчального процесу,

що призведе до підвищення якості підготовки фахівців для хімічної промисловості України.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Недостатня розвиненість у традиційному методі різноманітних форм і методів призвела до пошуку в майбутньому нових шляхів щодо активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку самостійності, навчання прийомів мислення у процесі навчальної діяльності для підготовки кадрів для хімічної промисловості.

Список джерел:

1. Конопляник, Л.М. Активізація пізнавальної діяльності студентів-майбутніх інженерів за допомогою новітніх педагогічних технологій [Текст] / Л.М. Конопляник // Вісник НТУУ «КПІ». Серія: «Філософія. Психологія. Педагогіка». – К.: Вип. 3, 2005. – С. 65-69.
2. Лузан, П.Г. Активізація навчання студентів [Текст] / П.Г.Лузан. – К.: Вища школа, 1999. – 216 с.
3. Марченко, І.Л., Посторонко, А.І. Шляхи активізації навчального процесу у технічному вузі [Текст] / І.Л. Марченко, А.І. Посторонко // Проблеми сучасної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 153-158.
4. Модернізація вищої освіти України: Болонський процес. – К.: Просвіта, 2004. – 60 с.
5. Пузырёв, Е.В. Специфика вузовского обучения и активизация познавательной деятельности [Текст] / Е.В. Пузырёв // Вісник НТУУ «КПІ». Серія: «Філософія. Психологія. педагогіка». – К.: Вип. 3, 2007. – С. 1-6.

АЛФІМОВ Д.В.,

доцент кафедри управління освітою ДонНУ
директор Донецького бізнес-ліцею,
кандидат педагогічних наук, доцент

УДК 37.018.2

МОТИВАЦІЯ УЧНІВ ДО САМОВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

У статті розглядаються основні форми і методи роботи щодо мотивації учнів до виховання в собі лідерських якостей. Матеріал підібраний відповідно до вікових особливостей учня молодшої, середньої, старшої школи.

Ключові слова: мотивація, мотиви, установки, потреби.

В статье рассматриваются основные формы и методы работы по мотивации учеников к воспитанию в себе лидерских качеств. Материал подобран в соответствии с возрастными особенностями ученика младшей, средней, старшей школы.

Ключевые слова: мотивация, мотивы, установки, потребности.

In the article basic forms and methods of work on motivation of students open up to education in itself of leader qualities. Material is neat in accordance with the age-dependent features of student of junior, middle, older the school.

Keywords: motivation, reasons, settings, necessities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасні цивілізаційні виклики, що докорінно змінюють світ у всіх сферах життєдіяльності людини, висувають певні вимоги до особистості лідера, який є рушійною

силою цих змін. Сьогодення вимагає вільної, відповідальної, самосвідомої особистості. Образ досконалої особистості лідера – це передусім міцно й органічно засвоєні національні та загальнолюдські цінності; це урівноваженість, стресостійкість і влада над собою, стратегія